

1-12-2021

CONCLUSIE

Vergadering RAN FC&S

met bijdragen van RAN C&N en RAN Y&E

28-29 September 2021, online vergadering

Gezinnen ondersteunen bij het opbouwen van weerbaarheid tegen complottheorieën (rondom Covid-19, het coronavirus)

Belangrijkste resultaten

De RAN-vergadering van de werkgroep FC&S (met bijdragen van de RAN-werkgroepen C&N en Y&E) ging over het steunen van gezinnen bij de opbouw van weerbaarheid tegen complottheorieën. De vergadering was een kans om te verkennen hoe 1) mediageletterdheid jongeren en volwassenen kan helpen om minder gevoelig te worden voor complottheorieën en 2) hoe zowel professionals als gezinsleden steun kan worden gegeven in de omgang met personen die gevoelig zijn voor complottheorieën of daar al in geloven. Er kwamen 25 professionals naar de vergadering, waaronder maatschappelijk werkers, gezinsbegeleiders en jongerenwerkers, en professionals die betrokken zijn bij initiatieven op het gebied van mediageletterdheid. Hieronder noemen we een aantal van de belangrijkste aanbevelingen.

- Houd bij de ontwikkeling van een initiatief op het gebied van mediageletterdheid zorgvuldig rekening met de doelgroep (d.w.z. jongeren of volwassenen) en maak gebruik van een laagdrempelige benadering en vertrouwde ambassadeurs.
- In de omgang met personen die in complottheorieën geloven moeten maatschappelijk werkers:
 - Zich constant bewust blijven van hun eigen vooroordelen.
 - De mentaliteit beoordelen, niet de persoon.
 - Proberen te bepalen in welke behoefte de complottheorie voorziet voor de persoon en die persoon een andere manier aanbieden om zich invloedrijker of nuttig te voelen.
 - Zorgen voor wederzijdse communicatie en steun door gezinsleden erbij te betrekken en hen aan te moedigen om oplossingen en ideeën te delen.
 - Een alternatieve groep van mensen in hetzelfde schuitje creëren om een alternatief te bieden voor de radicale structuren.
- Hier volgen sturende vragen voor gezinnen die het gesprek willen aangaan met een gezinslid dat in een complottheorie gelooft:
 - Observeren: Wat steekt er achter de beweringen van uw familielid?
 - Analyseren: Waarom wil hij of zij een specifiek onderwerp op dit moment bespreken?
 - Reageren: Hoe voelt u zich over deze situatie?
 - Handelen: Wat zou u beiden kunnen helpen?

In dit artikel worden de belangrijkste punten van de vergadering en inspirerende werkwijzen in de EU gepresenteerd. Ook worden de aanbevelingen voor eerstelijns hulpverleners en (plaatselijke) autoriteiten besproken. In de bijlage vindt u een praktisch document voor mensen die op zoek zijn naar advies over wat ze kunnen doen wanneer een familielid of goede vriend(in) in een complottheorie gelooft.

Belangrijkste punten van de vergadering

Complottheorieën en hun impact

Complottheorieën hebben de volgende kenmerken:

- Ze creëren een vijand. Zo wordt bijvoorbeeld 'de politiek' neergezet als het absolute kwaad. Op die manier kunnen personen de positie van het absolute goede innemen en zichzelf afschermen voor kritiek.
- Er worden niet alleen scheidslijnen getrokken ten opzichte van andere groepen en personen, maar ook in de groepen van de mensen die in complotten geloven zelf. Als mensen een andere mening hebben, worden ze vaak uit de groep gegooid.
- Het is gemakkelijker om geweld goed te praten als je tegen het kwaad strijdt.

De uitdaging bij het ontkrachten van complottheorieën is dat deze onlosmakelijk verbonden zijn met sociale motieven, zoals de behoefte aan invloed, veiligheid en begrip. Omdat de wereld met een complottheorie veel gemakkelijker te begrijpen is, zijn deze sociale motieven lastig te bestrijden met feiten. Een extra uitdaging bij complottheorieën over Covid is dat het veel gemakkelijker is geworden om je aan te sluiten bij een verzetsgroep. U hoeft bijvoorbeeld alleen maar te weigeren een mondkapje te dragen wanneer u naar buiten gaat.

De consequenties van het geloof in complottheorieën kunnen variëren. Tijdens de vergadering werden een aantal voorbeelden besproken. Zo schamen sommige mensen zich dat een naaste in complottheorieën gelooft. Er zijn ook voorbeelden genoemd van geweldgerelateerde consequenties, zoals geweld in ziekenhuizen, vaccinatiecentra en onderzoekscentra. Ook zijn journalisten lastiggevallen. Het neerschieten van een benzinepompbediende in Duitsland hield bijvoorbeeld verband met een complottheorie over het coronavirus.

Het is interessant op te merken over deze complottheorieën dat ze als een bindmiddel tussen verschillende groepen aan zowel extreem-linkse als extreem-rechtse zijde werken.

Mediageletterdheid om weerbaarheid tegen complottheorieën op te bouwen

Complottheorieën over het coronavirus en desinformatie online hebben op velerlei manieren hun weerslag op gezinnen. Ze creëren kwetsbaarheden bij mensen uit verschillende leeftijdsgroepen en met verschillende maatschappelijke achtergronden. Hoewel er maar weinig gegevens zijn over de verspreiding van complottheorieën bij jongeren onder de 18, zijn initiatieven ter vergroting van mediageletterdheid tot dusver voornamelijk gericht op kinderen en jongeren. Voor hen zijn er de laatste jaren innovatieve benaderingen ontwikkeld en toegepast. Een unieke methode is bijvoorbeeld om spelletjes te gebruiken om jongeren te leren over nepnieuws, desinformatie en complottheorieën. Verder is het belangrijk om jonge educatief medewerkers in te zetten, met wie jongeren zich kunnen identificeren en in wie ze vertrouwen hebben. Trainers uit de eigen leeftijdsgroep kunnen bepaalde emoties en overtuigingen begrijpen, zonder wereldbeelden of emoties te be- of veroordelen. Onder jongeren worden leraren niet altijd als geloofwaardige bronnen gezien, maar toch kunnen en moeten deze worden ingezet om de trainers te ondersteunen. Dit kunnen ze doen door het gesprek voort te zetten in de klas en te zorgen voor duurzaamheid (zie voor concrete voorbeelden hieronder: 'Inspirerende werkwijzen'). In het ideale geval zouden mediageletterheidsprogramma's voor jongeren beginnen met 14 jaar, maar jongere kinderen zijn ook bezig met onderwerpen uit de actualiteit en hebben mogelijk ook baat bij initiatieven om weerbaarheid op te bouwen.

Mediageletterdheid en gevoeligheid voor complotten en desinformatie onder volwassenen is een ander gebied dat aandacht verdient. Professionals zoals maatschappelijk werkers en gezinsbegeleiders hebben een toename in de vraag naar ondersteuning waargenomen onder jongeren en kinderen van wie de ouders of andere (volwassen) familieleden geloven in complottheorieën. Er zijn maar weinig educatieve programma's die mediageletterdheidstrainingen voor volwassenen aanbieden, hoewel een groot aantal van hen nu online opereert. In de particuliere sector, inclusief bij potentiële werkgevers, kan educatie over mediageletterdheid tijdens werkuren, op de werkplek, een goede manier zijn om volwassenen te bereiken.

Idealiter zouden trainingen in mediageletterdheid een aantal onderling verwante onderwerpen behandelen, zoals digitaal burgerschap, haatdragende taal, desinformatie en samenzweringsmythen. Ze zouden kennisoverdracht combineren met praktische vaardigheden (inclusief emotionele intelligentie) en tips. Burgerinitiatieven zijn bij dergelijke inspanningen van het grootste belang, maar educatie op het gebied van mediageletterdheid zou een duurzaam langetermijnproject moeten zijn en heeft de steun van scholen, plaatselijke overheden en werkgevers nodig.

Een eerste stap richting een hulpmiddel ter ondersteuning voor gezinsleden

Maatschappelijk werkers, gezinsbegeleidende diensten en de gezinnen zelf worstelen steeds meer met de vraag hoe ze effectief kunnen communiceren over complottheorieën zonder de relatie te verstoren. Zelfs ervaren maatschappelijk werkers hebben moeite om met hun eigen gezinnen over deze zaken te praten. In dit gedeelte en de bijlage worden de uitkomsten beschreven van een brainstormsessie met de deelnemers over de manier waarop (en de maatschappelijk werkers zelf) ondersteund kunnen worden. Dit zou de basis kunnen vormen voor de verdere ontwikkeling van een hulpmiddel ter ondersteuning.

Uit de praktische ervaringen die tijdens de vergadering zijn besproken bleek dat de communicatie rondom complottheorieën zou moeten worden gebaseerd op een begrip van wat er achter de beweringen of ideeën steekt. Hierbij zou ook moeten worden geanalyseerd wat voor de persoon belangrijk is, wat diens behoeften, angsten en zorgen zijn, en waardoor hun situatie en gedrag veranderd zijn. De vijf zuilen van de identiteit van het individu zoals gebruikt in de benadering van advies en begeleiding van het Adviescentrum Extremisme van het Oostenrijkse BOJA (kenniscentrum voor open jeugdwerk) kunnen helpen bij het onthullen waarom iemand juist nu met bepaalde thema's worstelt - een worsteling die zich op het eerste gezicht uit als een geloof in complottheorieën. Deze zuilen zijn gebaseerd op integratieve therapie en helpen professionals om een persoon in alle basisaspecten van zijn/haar leven te ondersteunen: lichaam/geest, het sociale netwerk, prestaties of school, veiligheid en waarden/ideologie. Het is belangrijk om geen tegenargumenten met feiten en gegevens te beginnen, druk toe te passen of te moraliseren (te spreken in termen van goed of slecht), maar in plaats daarvan de gevoelens van de persoon te erkennen. Het doel zou moeten zijn om de relatie gaande te houden, te zoeken naar overeenkomsten in plaats van naar verschillen, en daarbij ook kritisch naar uw eigen denkbeelden, vooroordelen en emoties te blijven kijken. Het is ook belangrijk een duidelijk standpunt in te nemen ten opzichte van denigrerende uitspraken. U vindt meer informatie in de bijlage van dit artikel.

Verschillende ideeën die tijdens de vergadering werden besproken over wat een mogelijk hulpmiddel ter ondersteuning voor gezinnen zou moeten bevatten en hoe het eruit zou kunnen zien, kwamen neer op het volgende:

Doelgroep

- De primaire doelgroep van het hulpmiddel zou gezinnen moeten zijn die op zoek zijn naar advies om met complottheorieën om te gaan. Maar professionals (maatschappelijk werkers en gezinshulpcentra) zullen er ook van profiteren en kunnen het verspreiden onder hun cliënten.

Belangrijkste thema's

- Achtergrondinformatie over desinformatie als opstapje naar complotten, hoe desinformatie kan worden herkend en verwijzing naar bronnen over mediageletterdheid.
- Algemene informatie over complottheorieën en hun verschillende varianten (niet beperkt tot het coronavirus) maar zonder categorisatie; eerder een focus op een 'inenting' tegen verschillende soorten onware of manipulatieve informatie.

- Een lijst met signalen waarmee gezinsleden kunnen bepalen of, wanneer en hoe ze moeten ingrijpen. Hier zijn een aantal vragen om u te helpen bij uw eigen denkproces:
 - Hoe gesloten is het wereldbeeld van de persoon? Zijn de ideeën van de persoon problematisch? Zo ja, hoe kunnen we dit vaststellen?
 - In hoeverre beïnvloeden de ideeën van de persoon het gezinsleven?
 - Hoe kunnen we ontdekken waar de persoon zijn/haar informatie vandaan haalt?
 - Legitimeert de persoon geweld?
 - Wanneer wordt steun van buiten een noodzaak? Waar kan de persoon om hulp vragen?
- Tips om de emotionele zelfregulatie aan te scherpen.
- Instrumenten om gesprekken over moeilijke en complexe onderwerpen binnen het gezin aan te gaan.

Mogelijke vormen

- Toegankelijke, aantrekkelijke en innovatieve vormen.
- Kaartspellen met een set verschillende vragen en/of thema's om de dialoog te stimuleren, empathie op te bouwen, om te gaan met de eigen emoties en zelfreflectie te koesteren.
- Informatieve stroomdiagrammen.
- Informatie en specifieke voorbeelden over hoe u een moeilijk gesprek kunt aangaan (korte casestudy's).

Inspirerende werkwijzen

- [Under Pressure](#) is een programma op basis van een methode die is ontwikkeld om de mediageletterdheid onder jonge nieuwsconsumenten te verbeteren. Ze gebruiken een zeer laagdrempelige combinatie van educatie door leeftijdsgenoten (jongeren als geloofwaardige gesprekspartners) en een Serious Game om een gesprek over digitaal burgerschap, online manipulatie, nepnieuws, samenzweringen en belangrijke democratische waarden te starten.
- Tot nu toe is er nauwelijks aanbod gericht op de volwassen bevolking om mensen te helpen de vaardigheden te ontwikkelen om deze digitale bedreigingen te herkennen en zichzelf en anderen hiertegen te beschermen. De [Business Council for Democracy \(#BC4D\)](#) test en ontwikkelt diensten waarmee mensen in een professionele context leren om digitale bedreigingen te herkennen en zichzelf en anderen hiertegen te beschermen.
- De benadering van advies en begeleiding van [BoJa](#) (N. Petzold, ontwikkeld in samenwerking met het Oostenrijkse federale bureau voor kwesties inzake sekten, Bundesstelle für Sektenfragen) omvat de vijf zuilen van identiteit, daarbij inbegrepen de klassieke behoeftes tijdens de puberteit: lichaam/geest, het sociale netwerk, prestaties/school, perspectief/veiligheid en waarden/ideologieën.
- Het [EUROGUIDE Project](#) is een door de EU gefinancierd project dat werd ontwikkeld om eerstelijns hulpverleners te ondersteunen bij de omgang met radicalisering en polarisatie in de klas. Voor

het project werden een e-handboek en lesmaterialen in zes verschillende Europese talen geproduceerd op basis van situaties in verschillende landen, om eerstelijns hulpverleners in moeilijke situaties van handvatten te voorzien.

Aanbevelingen

Hieronder volgt een overzicht van de belangrijkste aanbevelingen die eerder in dit artikel werden genoemd.

Voor professionals die werken met personen die in complottheorieën geloven

- Blijf u steeds bewust van uw eigen denkbeelden, stereotypen en vooroordelen.
- Beoordeel de mentaliteit, niet de persoon.
- Zorg voor een veilige omgeving voor discussies.
- Geef uw eigen positie duidelijk aan.
- Bied andere manieren aan de persoon om zich invloedrijker of nuttig te voelen.
- Zorg voor wederzijdse communicatie en steun door andere gezinsleden te betrekken en ze aan te moedigen om oplossingen en ideeën te delen.
- Bied de personen emotionele ondersteuning en creëer een alternatieve groep van mensen in hetzelfde schuitje om een alternatief te bieden voor de radicale affectieve structuren.
- Betrek indien nodig een breed scala aan professionals erbij; pas de benadering aan per geval.

Inzichten voor (plaatselijke) autoriteiten

- Zorg voor duurzame training voor docenten en professionals over de manier waarop ze kunnen omgaan met complottheorieën.
- Zorg voor duurzame en systematische integratie van mediageletterdheidstraining in het normale onderwijsprogramma, omdat hiermee meer jongeren bereikt worden dan met online campagnes of incidentele initiatieven. Daarnaast kunnen geloofwaardige gesprekspartners (ngo's, educatief medewerkers, werkgevers) de verbetering van de mediageletterdheid onder verschillende doelgroepen (jongeren en volwassenen) ondersteunen.

Follow-up

Nu deze vergadering een eerste basis heeft gevormd voor manieren waarop gezinnen ondersteund kunnen worden (zie bijlage), zou een mogelijke follow-up naar de verdere ontwikkeling van een hulpmiddel ter ondersteuning voor gezinnen kunnen kijken. Professionals gaven tijdens deze vergadering aan verder te willen brainstormen over een creatief hulpmiddel dat van het internet zou kunnen worden gedownload en verspreid onder sociale diensten. Een ander thema voor de toekomst dat werd genoemd was de manier waarop verschillende andere onderwerpen (zoals klimaatverandering) verder (zullen) worden misbruikt door complotdenkers.

Meer informatie

- RAN-webinar '[Conspiracy myths and violent extremism](#)'
- RAN-paper [Conspiracy theories and right-wing extremism – Insights and recommendations for P/CVE, 2021](#)
- RAN-handboek [Short Handbook conclusions paper COVID-19 Narratives that Polarise](#)

- RAN C&N-paper [RAN C&N Digital Grooming Tactics on Video Gaming & Video Gaming Adjacent Platforms: Threats and Opportunities](#), online meeting 15-16 March 2021
- RAN C&N [The Impact of Conspiracy Narratives on Violent RWE and LWE Narratives](#), online meeting, 24-25 November 2020
- RAN C&N-paper [RAN small-scale expert meeting Conclusion Harmful conspiracy myths and effective P/CVE countermeasures](#), online meeting 28 September 2020
- Institute for Strategic Dialogue. (2020). Covid-19 disinformation briefing No. 2. Far-right mobilisation. Institute for Strategic Dialogue. <https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2020/04/Covid-Briefing-2.pdf>
- Lewandowsky, S., & Cook, J. (2020). The conspiracy theory handbook. Center for Climate Change Communication, George Mason University. <https://www.climatechangecommunication.org/wp-content/uploads/2020/03/ConspiracyTheoryHandbook.pdf>

Commented [A1]: Link does not work, see screenshot attached to email

My father, daughter, friend or grandma believes in a conspiracy. Now what?

DEALING WITH CONSPIRACIES

1. Perceive: what is behind the statements?

- ✓ Try not to devalue or expose the person
- ✓ Ask questions about why the person believes that a certain situation is the way he or she presents it
- ✓ Avoid a discussion that revolves around facts and data
- ✓ Take a clear stand when it comes to derogatory statements or misanthropic tendencies of a conspiracy narrative
- ✓ Be aware of your own limits
- ✓ Stay in relationship and do not break off contact

3. How do YOU feel about the actual situation?

- ✓ Talk to the person about their feelings and fears
- ✓ Try to explain what are your worries and what is bothering you
- ✓ Be aware what is bothering the person
- ✓ Look for topics about which you can have a chat far away from conspiracy theories and the pandemic
- ✓ Ask at what point you need to start worrying
- ✓ Be patient with yourself and your counterpart – a single conversation is probably not enough

2. Analyse: why is he/she coming up with this issue right now?

- ✓ What happened before this?
- ✓ What was the person's behaviour before this?
- ✓ What has changed in the situation of the person lately?
- ✓ Has his or her language changed?
- ✓ How does the person spend his/her daily life? And with which people?

4. What can help both of us?

- ✓ Look for similarities instead of differences
- ✓ Look for activities you used to enjoy doing together before the issue came up
- ✓ Try not to deal by your own with the situation
- ✓ Make sure that the situation does not escalate every time
- ✓ Get help (brother, sister, father, friend, professionals)
- ✓ Take care of yourself and do not cross your own boundaries

This approach is based on information from bOJA – Austrian Extremism Advice Center

GUIDANCE ON
MEDIA LITERACY

Be aware that conspiracy narratives often flourish along fake news, manipulative media content, dis- or misinformation, both online and offline. Encourage others to:

- ✓ Adopt a critical attitude to all the information we find on the internet or receive from the traditional media.
- ✓ Apply critical thinking to recognise fake news, disinformation or manipulative media content.
- ✓ Slow down and take their time to analyse, question and verify the information before sharing or reacting to it.
- ✓ Offer some basic strategies for checking information and recognising warning signs of fake, misleading or manipulative content, such as by checking:

- The source, compare more than one independent source on the same topic
- The author (and if an author is mentioned at all), what is their affiliation
- Confirmations from experts/professionals or representatives of official institutions
- Date of the publication
- Pictures to the article
- Claims that contradict well known facts and common sense
- If the article removes the focus from the essence of the information to biased suggestions
- If facts are mixed up with personal interpretations
- If there are generalizations about whole communities
- Your own emotions and biases

Meer informatie over mediageletterdheid

- [Key questions to ask when analyzing media messages](#), National Association for Media Literacy Education (NAMLE)
- [A Handbook for Journalism Education and Training](#), UNESCO
- [How to Spot Fake News](#), FactCheck
- [GUIDE FOR DEVELOPMENT OF CRITICAL THINKING AND FOSTERING TOLERANCE](#), Safenet.bg